

MIESVANHEMMUUS ISYYDEN AJASSA

Ilana Aalto

Isyys nousi yhteiskunnalliseen keskusteluun 1960-luvun jälkipuoliskolla tasa-arvoliikkeen toimesta. Keskustelun lähtökohtana olivat naisten ansiotyössä käymiseen liittyneet ongelmat: pula päivähoitopaikoista, naisten huono ansiotaso ja asiaton kohtelu työmarkkinoilla. Samalla kyse oli kuitenkin myös suomalaisten mies- ja isyyskeskusteluiden lähtölaukauksesta. Tasa-arvoa ajanut Yhdistys 9 julkaisi vuonna 1968 isänpäivän kannanoton, jossa se vaati miehille oikeutta tunteiden osoittamiseen, oikeutta olla lapsilleen ”yhtä läheisiä kuin äiti” sekä vapautumista ”elintasorobotin” roolista (Yhdistys 9 [1968] 2006). Yhdistys 9 tavoitteli siis eräänlaista kaksois-emansipaatiota: naisten vapautumisen alueena olisi palkkatyö ja miesten emansipaatio tapahtuisi ihmis- ja tunnesuhteiden alueella.

1960-luvun tasa-arvokeskustelun myötä isyydestä alkoi muotoutua yhteiskunnallinen kysymys ja se kytkeytyi nimenomaan sukupuolten tasa-arvon ja vanhemmuuden jakamisen teemoihin. Seuraavina vuosikymmeninä huomio alkoi hiljalleen kiinnittyä isyyteen. 1970-luvun lopulla miehet saivat mahdollisuuden 12 päivän isyyslomaan, ja 1980-luvulla vanhempainvapaa muutettiin isän ja äidin kesken jaettavaksi. 1980-luvulla julkaistiin myös ensimmäiset suomalaiset isyystutkimukset ja isät kutsuttiin mukaan synnytyksiin.

Tässä laajenevan isyyskeskustelun jatkumossa 1990-luku näyttäytyy taitekohtana, jolloin keskustelu isyydestä nousi esille yhä

useammin. Vauvalehdet alkoivat kirjoittaa isyydestä, useita populaareja tietokirjoja ja omakohtaisia isyyskuvauksia julkaistiin. Myös isyyteen kohdistunut poliittishallinnollinen huomio tiivistyi: kannanottoja ja mietintöjä esitettiin, tasa-arvoasiainneuvottelukunta kampanjoi otsikolla *Isä tule kotiin* ja neuvoloiden perhevalmennusta alettiin tarkastella isien näkökulmasta.

1990-luvulla oli tavallista väittää, että isiä ja isyyttä ei ole huomioitu ja että niistä pitäisi puhua enemmän – samalla kun isyydestä kuitenkin tosiasiaa keskusteltiin aktiivisesti monella foorumilla. Tämän paradoksin olen halunnut nostaa esille antamalla 1990-luvun isyyskeskusteluita perkaavan väitöstutkimukseni nimeksi *Isyyden aika*.

Tutkimuksessani analysoin isyyteen 1990-luvulla kohdistunutta yhteiskunnallista määrittelykamppailua. Lähestyin isyyskeskustelua *historiallistamalla* siinä esitettyjä puheenaiheita ja keskustelussa toistuneita itsestäänselvyyksiä. Historiallistamisella tarkoitan ilmiöiden historiallisen rakentuneisuuden osoittamista ja näkyväksi tekemistä, minkä kautta myös nykyisten isyyskäsitteiden rakentunut ja kiistanalainen luonne paljastuu. Selvitin tutkimuksessani, millainen isyys tai millaiset isyydet olivat 1990-luvulla ymmärrettävän, uskottavan ja mahdollisen puitteissa.

Erittelin isyydestä julkisuudessa käytyä vilkasta aikalaieskustelua lukemalla muun muassa isyystutkimuksia, kasvatusoppaita, perheasiantuntijoiden keskustelukirjoja, po-

liittisiä dokumentteja ja miesten omakohtaisia isyyskirjoja. Tutkimuksessani näkökulma isyyskeskusteluun aukeaa kuitenkin ennen kaikkea niin sanottujen tavallisten ihmisten julkaisemattomien puheenvuorojen näkökulmasta. Sosiaali- ja terveysministeriö asetti vuonna 1998 *isätoimikunnan*, jonka tehtävänä oli tarkastella isän asemaa perheessä, työelämässä ja yhteiskunnassa, ehdottaa isyyttä vahvistavia muutostoinenpiteitä sekä saada aikaiseksi keskustelua isän asemasta. Osana tätä viimeksi mainittua tehtävää isätoimikunta järjesti yhdessä Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkiston kanssa kaikille avoimen kirjoituskilpailun nimeltä *Isää etsimässä*. Kilpailun kirjoituskutsussa isätoimikunta ilmoitti miettineensä mietintönsä ja haluavansa nyt kuuluiin, mitä isät miettivät. Kilpailun tarkoituksena mainittiin uusien puheenvuorojen tuominen ajankohtaiseen isäkeskusteluun. (*Isätoimikunnan mietintö* 1999.) Kirjoituskilpailu liittyi tiiviisti suomalaiseen isyyspolitiikkaan, ja sen voi nähdä isyyden ajan tuotoksena, yhtenä tapana tuoda isyyttä huomion kohteeksi. Tutkimustani varten luin 58 miehen ja 15 naisen kilpailuun lähettämät vastaukset ja tarkastelin niissä käytyä ”ajankohtaista isäkeskustelua” suhteessa julkisuudessa esitettyihin puheenvuoroihin. Vanhin vastaaja on syntynyt vuonna 1914 ja nuorin vuonna 1973.

KIISTA ISYYDEN MUUTOKSESTA

Tutkimuksessani lähestyn isyyskeskustelua kolmesta näkökulmasta, joita ovat historia-kuvien käyttö osana isyydestä käytyä määrittelykamppailua, miesvanhemmuuden tuottaminen sekä isyyden hallinnoiminen hyvän isyyden sääntöjä rakentamalla.

1990-luvulla isyyden muutos oli isyyskeskustelun keskeinen kiistakysymys. Monissa julkisuuteen tuotetuissa puheenvuoroissa ja esimerkiksi isyyspolitiikan alalla asetuttiin puoltamaan hoivaavaa isyyttä. Samalla tu-

keuduttiin jaetun vanhemmuuden ideologiaan (Vuori 2001), joka ajoi isän ja äidin vanhemmuuden tasaisempaa jakoa ja jopa sen samankaltaistamista. Tässä keskustelussa käytettiin historiaan viittaavia argumentteja omien tulevaisuusvisioiden vahvistamiseksi. Uutta, hoivaavaa isyyttä ajaneissa puheenvuoroissa painotettiin monin tavoin tarvetta irtaantua sellaisesta isyydestä, jota kutsuttiin määreellä perinteinen. Perinteinen isä esitettiin etäisenä, tunnekylmänä, autoritäärisenä ja sukupuolten epätasa-arvoisuutta ylläpitävänä hahmona. Tulevaisuuden uusi, edistyneempi isyys olisi kaiken tämän vastakohta.

Kiistan kohteeksi muodostui kuitenkin tavoite samankaltaistaa naisten ja miesten vanhemmuutta. Isyyden muutos tällaiseen suuntaan – jotkut aikalaiset puhuivat pehmenemisestä tai isän muuttumisesta kakkosäidiksi – herätti laajaa huolta. Näissä puheenvuoroissa asetuttiin kannattamaan perinteistä isyyttä. Siihen liitettiin kunniallisuuden ja läsnäolon hyveet, joiden väitettiin puuttuvan omasta ajasta. Perinteinen isyys näytti myönteiseltä ja säilyttämisen tai palauttamisen arvoiselta isyysmallilta. Nämä keskustelijat esittivät isyyden historiasta oman, nostalgisoidun versionsa. Näissä puheenvuoroissa hoivaava isyys nähtiin vaarallisena niin miehille itselleen, naisille kuin poikalapsille. Miesten ryhtyessä pehmoisiksi he menettäisivät miehekkyytensä. Naiset puolestaan menettäisivät miehen. Lisäksi vaarassa oli poikien terve sukupuolinen ja sosiaalinen kehitys. Isyys näytti olevan rappioitumassa.

Tutkimukseni osoittaa, että isyyden muutos ei ollut vain tosiasiallinen kehityskulku, vaan sitä tehtiin todeksi puhumalla siitä ja sen suuntaa pyrittiin säätelemään. 1990-luku ei niinkään ollut isyyden muutoksen vuosikymmen vaan isyyden muuttamisen vuosikymmen. Kiistan ytimessä oli kysymys sukupuolesta: millaisia miehiä isien tulisi olla, millaisia rajoja isän ja äidin vanhemmuuden välille pitäisi vetää tai miten rajoja voisi purkaa.

MIESVANHEMMUUDEN RAKENTAMINEN

Toinen näkökulmani isyyskeskusteluun oli, miten ja millaisten toistojen kautta siinä tuotettiin sukupuolta. Otin tarkasteluun kolme isyyskeskusteluissa toistunutta ja pitkälti arkipäiväisinä itsestäänselvyyksinä esitettyä käsitettä sekä niiden historiallisen taustan. Käsitteet ovat *miehen malli*, *isän rooli* ja *isän puute*. Ne polveutuivat 1900-luvun sosiologisista teorioista ja psykologisista kehitysteorioista, mutta niitä käyttivät myös ja eritoten ”tavalliset” ihmiset kirjoituskilpailuvastauksissaan. Lähtökohtani oli, että itsestäänselvyyksinä esitetyillä asioilla on tekemistä vallitsevien valtasuhteiden ylläpitämisen kanssa.

Kun 1990-luvun keskustelua lähestyy edellä mainittujen käsitteiden kautta, ilmenee, että isyyttä rakennettiin ennen kaikkea isän miespuolisuutta alleviivaavana ja äitiydenkaltaisuutta ulossulkevana. Siksi voikin puhua erityisen miesvanhemmuuden tuottamisesta. Vaatimukset isyyden muuttamisesta hoivaavammaksi ja äitimäisemmäksi herättivät kysymyksen siitä, mikä erityinen merkitys isällä on. Tätä merkitystä haettiin esimerkiksi puhumalla isän velvollisuudesta toimia miehen mallina pojalleen. Poikien katsottiin tarvitsevan isäänsä erityisesti kohteeksi sukupuoli-identifikaatiolleen. Konkreettisesti mallin välittäminen tapahtuisi korjaamalla pojan kanssa autoa tai potkimalla kahdestaan palloa.

Isän miesvanhemmuuden korostamiseen nivoutui myös laaja huoli isien poissaolosta, jonka nähtiin olevan seuraus avioerojen yleistyemisestä ja poissaolon vaikutuksista poikiin. Isän puuttuessa pojan kehitys oli vaarassa ja hänelle saattoi tulla ongelmia niin sukupuoli-identiteetin, itsetunnon kuin käytöksen alueilla. Ajatus siitä, että myös isättömät pojat voisivat kasvaa tasapainoisiksi aikuisiksi, jäi keskustelussa sivuhuomioksi. Tytöistä, heidän isäsuhteestaan tai isättömyydestään ei juuri keskusteltu.

Isyyskeskustelussa toistettujen arkipäiväistyneiden käsitteiden tarkastelu toi esille

kiinnostavan seikan. Niin ”tavallisten” ihmisten kirjoittamissa kilpailuvastauksissa kuin julkisessa aikalaiskeskustelussa toistettiin samoja käsityksiä isyydestä samoin käsittein. Isyyskokemuksista kertominen kytkeytyy saumattomasti julkiseen puheeseen. Samanaikaisesti on kuitenkin tavallista väittää, että miehillä ei ole malleja isyydelleen tai sanoja isyydestä puhumiselle, ikään kuin jokainen isä joutuisi keksimään isyyden tyhjästä ja suorittaisi sitä siksi täydellisen yksilöllisesti ja yhteiskunnallisen hallinnan ulkopuolella. Isyys on kuitenkin läpikotaisin kulttuurinen ja yhteiskunnallinen ilmiö, jota ei voi esittää tyhjiössä.

HYVÄN ISYYDEN SÄÄNNÖT

1990-luvulla isyydestä keskusteltiin paljon hyvän isyyden sääntöjä rakentamalla. Vanhemmuus laajemminkin hahmotettiin moraalikysymyksenä. Eritoten *Isää etsimässä* -kilpailun vastauksia leimaa hyvän isyyden omakohtainen ja yleisempi puntaroiminen. Käsitykset hyvästä isyydestä olivat kuitenkin ristiriitaisuuksilla ladattuja. Ihanneisä oli läsnä lastensa elämässä ja reflektoi isyyttään, ilmaisi tunteitaan, puhui ja solmi lapseensa läheisen suhteen. Hyvän isyyden ihanteissa ei korostunut vanhemmuuden jakaminen vaan läheinen suhde lapseen. Isyyskiistan kaikki osapuolet painottivat isän läsnäoloa, mutta silti puhe siitä oli kovin yleisluontoista ja julistavaa. Useimmiten jäi täsmentämättä, mitä isä oikeastaan tekee olleessaan läsnä.

Ilmaisuaitoihin ja puhumiseen liittyvistä hyveistä taas keskusteltiin niihin liitettyjen puutteiden näkökulmasta. On paradoksaalista, että kilpailuvastauksissa pulppusi runsas puhe juuri niistä aiheista, joista vastaajien mukaan ei pystytty puhumaan. Puhuminen ja niin sanotut tunnetaidot nostettiin esiin myös isyyskeskustelun julkisissa puheenvuoroissa. Miehiä kannustettiin ilmaisemaan tunteitaan ja puhumaan isyydestä toisten miesten kanssa esimerkiksi neuvolan isäryhmässä tai

reflektoimaan isyyttään osallistumalla isyys-aiheiseen kirjoituskilpailuun. Hyvän isyyden ihanteissa kaikuivat terapiakulttuuriset käsitykset puhumisen parantavasta luonteesta. Myös isyys itsessään esitettiin terapeuttisena ja vapauttavana ilmiönä. Isyyttä tarjottiin miehille eritoten 1990-luvun isyyspolitiikassa mahdollisuutena henkiseen kasvuun ja psyykkiseen hyvinvointiin.

NYKYKÄSITYSTEN JUURET

1990-luvun isyyskeskustelun mahdolliset, uskottavat ja ymmärrettävät isyyskäsitteet rakentuivat pitkälti sukupuoleen tai historiaan liitettyjen näennäisten itsestäänselvyyksien toistamiselle, vaikka keskustelun osapuolet myös kiistelivät isyyden määrittelemisestä ja sitä myötä sen tulevaisuuden suunnasta.

Monilta osin näitä itsestäänselvyyksiä kerrataan edelleen: miehen malli, perinteinen isä, isän läsnäolo tai puhumisen tärkeys ovat myös tämän päivän tunnistettavaa isyyden sanastoa. 1990-luvun ja sitäkin varhaisemman keskustelun näkökohdat kaikuivat tämänhetkessä isyyskeskustelussa. Esimerkiksi käy marraskuun toisena sunnuntaina vietettävän isänpäivän uutisointi, joka avaa kiinnostavan ikkunan siihen, miten isyys kunakin ajankohdana ymmärretään. Vuoden 2012 isänpäivänä tiedotusvälineissä¹ julkaistiin lahjavinkkejä ja reseptiehdotuksia sekä annettiin miesten kertoa isyydestä. Jälkimmäisissä jutuissa isyyttä lähestyttiin kolmesta näkökulmasta: koti-isyyttä markkinoiden, isien ja poikien suhteita pohdiskellen sekä hyvän isyyden olemusta puntaroiden. Kyseiset teemat eivät nousseet isänpäivän uutisointiin sattumalta. Lehti- ja tv-jutut tuottivat uudelleen käsityksiä, joilla on juuret aiempien vuosikymmenten isyyskeskusteluissa.

Koti-isyyden puolesta kampanjoitiin use-

assa jutussa esittelemällä miesten myönteisiä kokemuksia isyys- ja perhevapaista. Esimerkiksi *Helsingin Sanomat* esitteli *Isyyspakkaus*-nimisen blogin kolmikymppisen kirjoittajan. Hän kertoo bloginsa tavoitteista: ”Toivon, että levitän mallia siitä, miten on ok tykätä siitä, että on lapsen kanssa ja osallistua lapsenhoitoon ja vauva-arkeen hyvin täysipainoisesti.” Haastateltu sanoo aikovansa jäädä hoitovapaalle ja ihmettelee, miksi niin harvat miehet tekevät saman valinnan. (HS 11.11.2012.) Saman lehden toisessa jutussa *Isä, ole itsekäs ja jää kotiin* toimittaja kuvaa vuoden kestänyttä isyysvapaataan ja kauppaa hoitovapaalle jäämistä muille miehille: ”Veljet, älkää peljätkö. Jos minä pystyin siihen, pystytte tekin.” (HS 11.11.2012.)

Myös 1990-luvulla hoivaava ja osallistuva isyys oli erityisen markkinoinnin aiheena. Tuolloin miehiä suostuteltiin tiedotustempauksin ja asiantuntijoiden puheenvuoroin osallistumaan lapsen hoitoon ja kotiöihin sekä pitämään heille osoitetut muutamien viikkojen isyysvapaat. Perusteluina käytettiin tasa-arvoon ja lapsen etuun viittaavia argumentteja, mutta eritoten ajatusta siitä, että mies itse hyötyy muuttuessaan hoivavammaksi. Samaan tapaan tämän vuoden isänpäivän uutisoinnissa nostettiin esiin isien onni ja ilo koti-isyydestä, isyyden nautittava ja henkisesti kasvattava puoli. Niin tuolloin kuin nykyäänkin on pohjimmiltaan kyse kampanjoinnista isyyden muuttamiseksi ja miesten emansipoimiseksi.

Toinen viime isänpäivän uutisoinnista erottunut teema oli isän ja pojan suhde. Viihdetaiteilija Vesa-Matti Loirin teini-ikäiset pojat pohdiskelivat isän luokse muuttamisen seurauksia *Iltalehden* haastattelussa: ”Nyt kun olemme saaneet elää papan kanssa yli puoli vuotta tavallista arkea, semmoinen hyvä isä-poika-suhde on syventynyt.” (IL 11.11.2012.) *Satakunnan Kansan* jutussa

¹ Valintaani sisältyi kaikkiaan kolme päivälehteä, yhden iltapäivälehden verkkosivut ja kahden tv-kanavan uutislähettykset. Samoissa medioissa uutisoitiin myös väitöstutkimuksestani. Nämä jutut jätin tarkasteluni ulkopuolelle.

erään kerrostalon miesasukkaat muistelivat isiään (SK 11.11.2012). *Turun sanomat* puolestaan julkaisi isyysaiheisen kuvareportaasin. Viidestä kuvasta neljä esittää isää ja poikia, useimmiten urheilu- tai soittoharrastukseen liittyen. Yhdessä kuvassa isä vie tyttäriään päiväkotiin. Jutun lyhyt teksti painotti isän ja pojan suhdetta: ”Vahva isyys turvaa pojan kehitystä ja säteilee näin kauas pojan aikuisuuteen ja seuraavan polven isyyteen saakka.” (TS 11.11.2012.) On huomionarvoista, että tarkastelemissani tiedotusvälineissä ei näkynyt naisia tai tyttöjä, jotka olisivat puhuneet isistään, eikä niissä puitu tytärten isäsuhdetta.

1990-luvun keskustelut miesvanhemmuuden erityislaadusta ovat suorassa yhteydessä siihen, että myös vuonna 2012 isänpäivän uutisointi keskittyi isän ja pojan suhteeseen tai isiin ja poikiin ylipäätään. Isyyttä katsotaan edelleen sitkeästi poikien näkökulmasta ja isän miesvanhemmuus korostuu. Tyttöjen isäsuhte tai isän merkitys tytölle ei näyttäyty samanlaisen kiinnostuksen kohteena.

Kolmas isänpäivänä esille nostettu teema oli hyvä isyys. Eräs nuori isä kertoi *Iltalehden* haastattelussa teini-isyystään. Keskeinen kysymys haastattelussa on nuoren isän pärjäämisen pohdinta. Haastateltu kyseenalaista käsityksen, jonka mukaan nuoret isät olisivat huonoja isä: ”Oli ihminen sitten 18 tai 28 vuotta, kyllä lapsesta osaa pitää huolen, jos vain haluaa ja välittää.” (IL 10.11.2012.) *Neloksen* uutishaastattelussa kerrattiin neljä vuotta sitten tehtyä haastattelua, jossa esiintyi eräs tuore isä vastasyntynyt vauva sylissään. Nyt samaa miestä haastateltiin hänen poikansa jalkapalloharjoituksissa. Häneltä kysyttiin, miten isyys on neljän vuoden aikana sujunut.

Molemmissa haastatteluissa miehen piti antaa itselleen arvosana isänä. Samaa kysyttiin nyt myös nelivuotiaalta pojalta. (*Nelosen uutiset* 11.11.2012.)

Aivan kuten 1990-luvulla nykyäänkin hyvä isyys on suosittu aihe, jota lähestytään vakavuudella. Isien kömpelyydestä lasten- tai kodinhoidossa voidaan kyllä puhua huumorilla, mutta huono isyys ei ole leikinlaskun asia. Viime vuosina on sosiaalisessa mediassa nähty, miten äidit itse karnevalisoivat huonoa äitiyttä. Esimerkiksi käy blogi nimeltä *Paskaäidin päiväkirja*, jonka kirjoittajat kertovat, miten äidin elämä helpottuu, kun taaperon teippaa seinään, antavat vinkkejä kodin koristelusta tyhjiä oluttölkeillä sekä neuvovat, miten askarella joulutähtiä ulosottomiehen kirjeistä ja masennuslääkeresepiteistä. Tämänkaltaista isien omasta toimesta tapahtuvaa isyyden ihanteiden ironista ravis- telua emme vielä ole nähneet, vaikka miesten omakohtainen julkinen puhe isyydestä on entisestäänkin yleistynyt. Hauskaksi tarkoitettu kuvaus humalaisesta ja väkivaltaisesta isästä lienee mahdollisen ja ymmärrettävän isyyden esityksen tuolla puolen.

FT Ilana Aallon väitöskirja Isyyden aika. Historia, sukupuoli ja valta 1990-luvun isyys- keskusteluissa tarkastettiin *Turun yliopiston Humanistisessa tiedekunnassa* 24.11.2012. Vastaväittäjänä toimi professori Pirjo Markkola Jyväskylän yliopistosta ja kustoksena professori Hannu Salmi. Ilana.aalto@utu.fi

- Helsingin Sanomat* 11.11.2012 Isä, ole itsekäs ja jää kotiin.
- Helsingin Sanomat* 11.11.2012 Urbaani isä blog-gaa elämästään.
- Iltalehti* 11.11.2012 Vesa-Matti Loirin pojat: ”Onnea, rakas isä!” http://www.iltalehti.fi/viihde/2012111116304062_vi.shtml (haettu 18.1.2013)
- Iltalehti Perhe* 10.11.2012 Isäksi teini-iässä: Se oli iso sokki. http://www.iltalehti.fi/perhe/2012111016312832_pr.shtml (haettu 18.1.2013)
- Isätoimikunnan mietintö* 1999. Komiteamietintö 1999:1. Helsinki: sosiaali- ja terveysministeriö.
- Nelosen uutiset* 11.11.2012.
- Paskaäidin päiväkirja* <http://paskamutsi.vuodatus.net>
- Satakunnan Kansa* 11.11.2012 Kerrostalon väki runoili isille ja sekoitti nimitaulut.
- Turun Sanomat* 11.11.2012 Isän kanssa.
- Vuori, Jaana 2001: Äidit, isät ja ammattilaiset. *Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa*. Tampere University Press, Tampere.
- Yhdistys 9 2006 (1968) ”Mieskin on ihminen.” Husu, Liisa; Katainen, Elina; Peltonen, Eeva; Purra, Pia; Raevaara, Eeva & Tiukka, Liisa (toim.): *Lukukirja Suomen naisille*. Gaudeamus, Helsinki, 100–101.